

Музеј рудничко-таковског краја

**ПРОСТОРНО МЕМОРИЈАЛНИ ПРИРОДНИ СПОМЕНИК
„ТАКОВСКИ ГРМ“**

ПРОГРАМ УПРАВЉАЊА ЗА 2024. ГОДИНУ

Јануар , 2024.

УВОД

1.1. Статус подручја

Просторно меморијални природни споменик „Таковски грм“ први пут је стављен под заштиту Решењем секретаријата за привреду, друштвени развој и скупштинске послове Скупштине општине Г. Милановац на основу закључка донетог на седници од 6. новембра 1972. године, на основу члана 6, 15, 17. став 2 и члана 24 Закона о заштити природе (Сл. гласник СР Србије, бр. 24/65) члан 4. став 3. Овај простор је заштићен као Просторно меморијални природни споменик „Таковски грм“. На основу члана 55. Закона о културним добрима (Сл. гласник СРС бр. 6/90) члана 256 и 264 Статута општине Горњи Милановац, на предлог Завода за заштиту споменика културе из Краљева, Скупштина општине Г. Милановац, на заједничкој седници свих већа одржаној 6. јула 1990. године, донела је одлуку да овај простор буде заштићен и као културно добро од изузетног значаја - Знаменито место "Таковски грм".

1.2. Полазне основе за израду Програма управљања

Програм управљања за 2024. годину је урађен у сагласности са Планом управљања природног добра (2017-2026), актом о заштити, Решењем којим су издати услови за израду Програма (03 бр. 022-4312/2, 27.12.2023.) и на основу утврђеног тренутног стања заштићеног природног добра.

2. ПРИРОДНЕ И СТВОРЕНЕ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПРИРОДНОГ ДОБРА

2.1. Положај

Просторно меморијални природни споменик "Таковски грм" налази се на ободу села Таково и обухвата око 10 ха површине под ливадам, на обали реке Дичине. Комплекс је саобраћајно добро повезан са асфалтним путем са Горњим Милановцем од кога је удаљен 12 км, где територијално и административно припада.

Просторно меморијални природни споменик природе "Таковски грм" обухвата катастарске парцеле бр. 364/7; 459; 364/4; 451; 470/2; 460; 466; 469/2; 364/5; 469/1; 214/2; 215/4; 213 и 215/3 КО Таково. Налази се северозападно од Горњег Милановца у централном делу Србије, на јужном ободу Шумадије. Укупна површина заштићеног подручја износи 10,45,33 ха и већим делом је у друштвеној својини, тачније 6,08,22 ха.

2.2 Опис

Мањи део овог заштићеног подручја налази се под дрвенастим врстама, док је већи део покривен травном вегетацијом. У оквиру поменутог подручја поред дела под ливадским екосистемима секундарног карактера (редовно одржаваних) и поред фудбалског игралишта, налазе се један храст лужњак (*Quercus robur* L.).

Старост храста лужњака се процењује на око 230 година, према предању и протеклом времену од претходне заштите. Основне дендрометријске вредности утврђене премером на терену су:

висина стабла	18,00 m
пречник крошње	18,80 m
обим дебла на 1,30 m	3,85 m
пречник дебла на 1,30 m	1,23 m
висина дебла до прве живе гране	1,50 m

Просторно меморијални природни споменик „Таковски грм“ има амбијенталну и историјску вредност јер обележава сећање на један од најзначајнијих догађаја у нашој историји - Други српски устанак.

У оквиру заштићеног подручја се налази и неколико самониклих младих храстова.

Потребно је нагласити да симбол ових храстова изузетно важан у народу таковског краја, па је био везан и за један од највећих српских ордења – орден Таковског крста.

2.3 Вредност

Просторно меморијални природни споменик „Таковски грм“ има амбијенталну и историјску вредност јер обележава сећање на један од најзначајнијих догађаја у нашој историји - Други српски устанак.

Поред храста лужњака који је наведен у опису у оквиру Просторно меморијалног природног споменика „Таковски грм“ које је заштићено и као културно добро - Знаменито место „Таковски грм“ налази се „наследник“ чувеног Таковског грма из времена Другог српског устанка. Налази се у близини споменика Другом српском устанку који је саграђен 1887. године. Засадио га је кнез Михаило 1865. године. Храст наследник је листао све до почетка деведесетих година XX века. На предлог Завода за заштиту споменика природе Србије носеће гране склоне паду су посечене и храст је до данас остао као „скулптура“ у простору знаменитог места. На свечаности поводом 180 година Другог српског устанка, на месту првог храста, посађен је млади храст који би требало да настави традицију претходних грмова.

У оквиру заштићеног подручја се налази и неколико самониклих младих храстова.

Потребно је нагласити да симбол ових храстова изузетно важан у народу таковског краја, па је био везан и за један од највећих српских ордења – орден Таковског крста.

3. ОЦЕНА ТРЕНУТНОГ СТАЊА

Стабло храста лужњака у Просторно меморијалном природном споменику „Таковски грм” је здраво и није нападнуто од фитопатолошких или ентомолошких обољења. На местима где је дошло до ломљења грана констатовано је неколико шупљина кроз које улази вода.

4. МЕРЕ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА, УРЕЂЕЊА И УНАПРЕЂЕЊА ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Уважавајући природне вредности добра и циљеве заштите за споменик природе - стабло и припадајући простор одређује се III (трећи) степен заштите који подразумева "селективно и ограничено коришћење природних богатстава и контролисане интервенције и активности у простору уколико су усклађене са функцијама заштићеног природног добра, или су везане за наслеђене традиционалне облике обављања привредних делатности и становања укључујући и туристичку изградњу" (Закон о заштити природе, "Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016, 95/2018- други закон и 71/2021)

За споменик природе утврђују се следеће мере за спровођење заштитног режима:

Забрањује се:

- заштићено стабло посећи или оштећивати гране, гранчице ломити или предузимати ма какве радње на стаблима или у њиховој непосредној околини, односно целом заштићеном подручју, а које би могло да измени досадашње стање стаблаи доведу у питање њихов даљи биолошки опстанак. у њиховој непосредној околини које би промениле њихов досадашњи изглед Забрањено је исто тако предузимати ма какве грађениске радове на читавом заштићеном подручју или у њиховој непосредној околини, а који би могли непосредно или посредно да негативно утичу на режим заштите или природне карактере просторног меморијалног споменика као таквог.

- ложење ватре, депоновање смећа на заштићеном простору.

Дозвољава се:

- кошење траве на заштићеном месту.

- све биолошко-техничке мере заштите под условима и заштитом које утврђује Завод за заштиту природе Србије, који истовремено врши и надзор над спровођењем мера. За све планове, програме и пројекте којима је обухваћена заштићена површина, пре приступања њиховој изради, прибавити услове Завода за заштиту природе. Брига о овом Просторно меморијалном природном споменику „Таковски грм” поверена је Музеју рудничко-таковског краја из Г. Милановца који треба да чува и одржава овај простор у складу са прописаним мерама заштите.

За све делатности над заштићеним природним добром, које нису забрањене, као и за радове у непосредној близини споменика природе за које се основано претпоставља да могу имати штетне последице по споменик природе, предвиђена је процедура прибављања услова и сагласности од надлежне службе заштите природе у складу са законом.

На основу Закона о заштити природе ("Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010, 14/2016, 95/2018- други закон и 71/2021,) заштићено подручје се може користити и посећивати на начин који не угрожава његове вредности и спровођење заштите. Коришћење и посећивање заштићеног подручја дозвољено је свима под једнаким условима, у складу са овим законом и актом о заштити природног добра.

Мере заштите, очувања, уређења и унапређења ће бити спроведене у складу са прописаним режимом заштите.

4.1 Техничка заштита

Мере технике заштите које је потребно извршити:

- а) сеча сувих грана и њихова заштита премазивањем одговарајућим заштитним средствима
- б) заштита стабла од инсеката, фитопатолошких појава и паразита
- в) случају појаве већих оштећења и болести на стаблу у сарадњи са Заводом за заштиту природе Србије потребно је предузети потребне мере заштите.

Извођење радова на техничкој заштити се може вршити уз прибављене услове заштите природе.

4.2 Одржавање

Од мера одржавања потребно је повремено извршити кошење корова и траве, као и чишћење ђубрета у случају његове појаве. Ову меру ће обављати лице запослено на одржавању у Музеју рудничко-таковског краја.

4.5 Чување и надзор

Чуварску службу и надзор ће обављати запослени у Музеју рудничко-таковског краја, а који су надлежни за обављање ове врсте посла- У случају запажања промена или оштећења на стаблу уз сагласност Завода за заштиту природе биће преузете одговарајуће мере.

4.6 Праћење стања

- редовно праћење здравственог стања стабала и предузимање неопходних мера заштите
- евидентирање угрожавајућих фактора и дефинисање мера за њихово ублажавање и отклањање

4.7 Сарадња/ обавештавање

У циљу заштите и унапређења заштићеног подручја планира се сарадња са свим надлежним или по различитим основа заинтересованим субјектима:

- Локалном заједницом (Месна заједница Таково)
- Град Горњи Милановац (нарочито са надлежним службама за заштиту животне средине, пољопривреду, водопривреду, образовање);
- Јавним предузећима и организацијама у Горњем Милановцу (канцеларија за заштиту животне средине, канцеларија за пољопо-стамбене и послове и имовинско правне послове, ЈКП „Горњи Милановац“, Србија шуме, Туристичка организација општине Горњи Милановац);
- Стручне и образовне установе:
 - Завод за заштиту природе Србије (редовно обавештање о свим насталим променама на заштићеном природном добру, које могу оштетити или уништити његова битна својства)
 - Институт за биолошка истраживања
 - високо-школске установе (Шумарски и Биолошки факултети)
 - вртићи, основне и средње школе;
 - Надлежна министарства;
 - Програмска сарадња са еколошким удружењима, младим истраживачима, заинтересованим појединцима и др.

2. АКТИВНОСТИ ЕДУКАЦИЈЕ И ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

Програмом је предвиђена израда Power Point презентације која ће бити представљена ђацима основних и средњих школа Општине Горњи Милановац, а путем интернет презентације и друштвених мрежа и шира јавност ће се едуковати у циљу подузања свести о значају природног добра.

У сарадњи са Туристичком организацијом ће природно добро бити укључено у туристичку понуду.

3. ИЗРАДА УПРАВЉАЧКИХ ДОКУМЕНАТА

Предвиђена је израда извештаја реализације програма управљања, као и других докумената који су предвиђени програмом управљања, а односе се на праћење стања, евидентирање угрожавајућих фактора...

4. ФИНАНСИРАЊЕ ПРОГРАМА

На основу члана 69. Закона о заштити природе („Службени гласник РС” бројеви: 36/2009, 88/2010, 91/2010 испр. 91/2010, 14/2016, 95/2018- други закон и 71/2021,) финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из:

- средстава буџета Републике Србије, односно јединице локалне самоуправе;
- средстава Фонда за заштиту животне средине;
- накнада за коришћење заштићеног подручја;
- средстава обезбеђених за реализацију програма, планова у пројеката у области заштите природе;
- донација, поклона, помоћи;
- других извора у складу са законом..

Опредељење управљача је да се средства за заштиту и развој Просторно меморијалног споменика природе „Таковски грм“ обезбеђују из средстава буџета општине Горњи Милановац, Музеја рудничко-таковског краја као управљача и уколико буде могућности путем различитих донација и фондова и на основу одговарајућих планова, програма и пројеката.

Финансијски план за реализацију планираних мера и активности урађен је на основу обима планираних радова и приказан је у табели у Прилогу.